

В.Є. Роганіна, канд. екон. наук, доцент
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ОВОЧІВНИЦТВА НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙ

Постановка проблеми. Овочівництво є важливою галуззю сільськогосподарського виробництва, яка має особливе значення у вирішенні продовольчої проблеми. За роки реформування у цій галузі відбулися значні зміни. Технологічний рівень виробництва овочів далекий від інтенсивного. Проблема подолання кризового стану, що склався в галузі, є надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх публікацій. Особливістю овочівництва є його висока трудомісткість та обмежені можливості механізації багатьох виробничих процесів. Нині понад 80 % овочевої продукції виробляється у господарствах населення, що негативно впливає на підвищення ефективності їх виробництва [3-5]. Питання розробки інструментарію, методів та розвитку овочівництва знайшли відображення в працях І.Г. Кириленка, П.М. Макаренка, В.Я. Месель-Веселяка, В.В. Писаренка, В.П. Рудь, О.І. Лебединської, О.О. Кіях.

Формування цілей статті. Метою даної статті є вивчення досягнутого рівня виробництва овочевої продукції і окреслення основних напрямів підвищення його економічної ефективності на основі інноваційних процесів.

Виклад основного матеріалу досліджень. Україна входить до числа провідних виробників овочевої продукції у світі. Слід підкреслити, що Україна визнана ФАО (продовольчою сільськогосподарською організацією ООН) перспективним світовим донором продовольства і овочів зокрема.

В той же час нинішній стан розвитку овочівництва в країні не відповідає сучасним вимогам. Сільськогосподарські підприємства в нинішніх умовах постійно відчувають нехватку різних засобів виробництва, недосконалість законодавчої бази і, на жаль, політичну та економічну нестабільність у країні. Все це відповідно відбивається на результативності роботи овочівницької галузі [4, 5]. До того ж результативність господарської діяльності сільськогосподарських підприємств в значній мірі залежить від ґрунтово-кліматичних умов, що є об'єктивним фактором.

Тому щорічні показники розвитку овочівництва в Україні істотно змінюються (табл. 1).

1. Основні показники розвитку овочівництва в Україні*

Рік	Зібрана площа, тис. га	Валовий збір, тис. т	Урожайність, ц/га
1990	447,2	6666,4	149,0
1995	489,3	5879,8	120,2
2000	518,6	5821,3	112,3
2005	464,4	7295,0	157,1
2006	470,3	8058,0	171,4
2007	448,8	6835,2	152,3
2008	457,9	7965,1	173,9
2009	456,4	8341,0	182,8
2010	467,8	8122,4	173,6
2011	504,1	9832,9	195,0
2012	502,8	10016,7	199,2
2012 р. у % до	1990 р.	112,5	150,3
	2011 р.	99,8	101,9

*Джерело: Статистичний збірник «Сільське господарство України за 2012 р.» / за ред. Н.С. Власенко. – К. – 2013. – 386 с. і розрахунки автора

У 2012 р. в Україні середня врожайність овочевих культур становила 199,2 ц/га. У порівнянні з 1990 р., який є базовим, цей показник підвищився на 33,7 %, і є найвищим рівнем урожайності овочів за весь досліджуваний період. Загальна площа, зайнята під овочевими культурами, у 2012 р. складала 502,8 тис. га, а валовий збір – 10016,7 тис. т. У порівнянні з базовим роком посівна площа збільшилась на 12,5 %, а валовий збір – на 50,3 %.

За досліджуваний період найбільша кількість посівних площ під овочевими культурами була зайнята у 2000 р. – 518,6 тис. га, що на 71,4 тис. га (16,0 %) більше, ніж у 1990 р., та на 15,8 тис. га (3,0 %) більше, ніж у 2012 р. Загальні посівні площі в Україні за цей же період скоротилися на 14,2 % (з 32406 до 27801 тис. га). Це призводить до того, що питома вага посівів овочів відкритого ґрунту постійно збільшується. Якщо у 1990 р. вона займала 1,4 % у структурі посівних площ країни, то у

2012 р. – 1,8 %. Тобто, за період 1990-2012 рр. питома вага посівів овочевих культур зросла на 0,4 відсоткових одиниці.

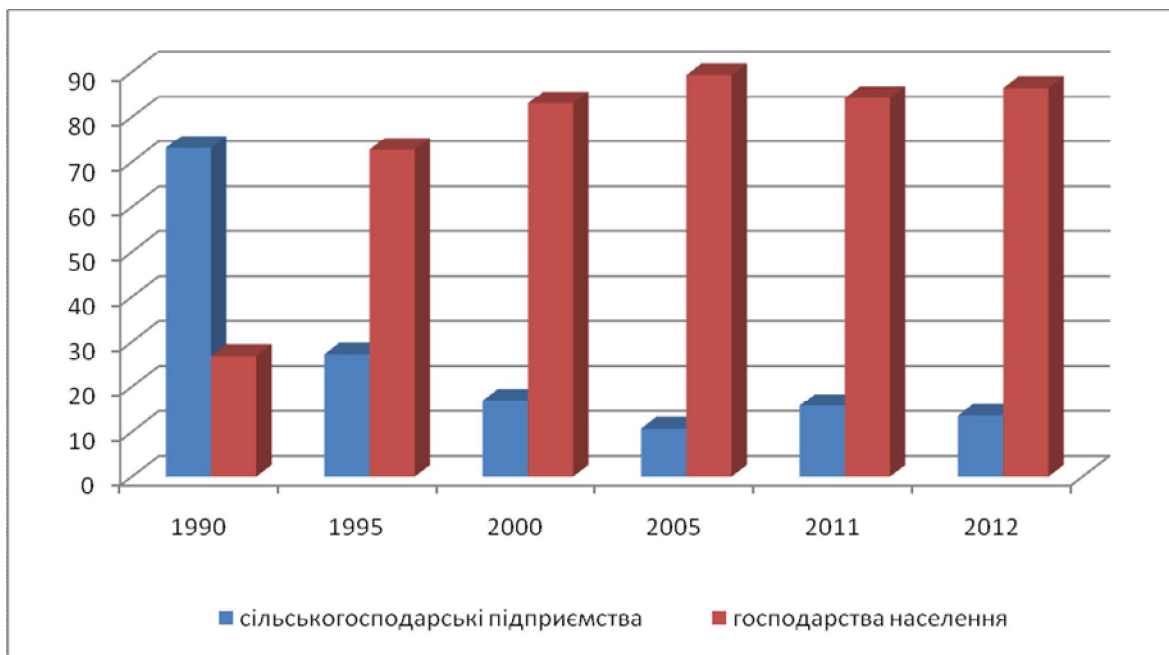
У виробництві овочів намітилася тенденція до різкого зниження частки сільськогосподарських підприємств і зростання долі господарств населення (табл. 2).

2. Структурні зрушення у виробництві овочевих культур за категоріями господарств в Україні*

Показник	Рік						2012 р. у % до 1990 р.
	1990	1995	2000	2005	2011	2012	
<i>Валовий збір, тис. т</i>							
Усі категорії господарств, у т. ч.:	6666	5880	5821	7295	9833	9592	143,9
сільськогосподарські підприємства	4872	1607	986	781	1541	1299	26,7
господарства населення	1794	4273	4835	6514	8292	8293	у 4,6 рази
<i>у %</i>							
Усі категорії господарств, у т. ч.:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	х
сільськогосподарські підприємства	73,1	27,3	16,9	10,7	15,7	13,5	х
господарства населення	26,9	72,7	83,1	89,3	84,3	86,5	х

* Джерело: Статистичний збірник «Сільське господарство України за 2011 р.» / за ред. Н.С. Власенко. – К. – 2013. – 386 с. і розрахунки автора

Якщо в 1990 р. сільськогосподарські підприємства займали у валовому виробництві овочів 73,1 %, а господарства населення – 26,9 %, то з 1995 р. ситуація кардинально змінилася – 27,3 % овочів виробляється в сільськогосподарських підприємствах, а 72,7 % – у господарствах населення. У 2005 р. кількість овочів, вироблених у сільськогосподарських підприємствах, зменшилась до 10,7 % (89,3 % продукції вироблялося в господарствах населення). За 2012 р. сільськогосподарські підприємства виробили 13,5 % овочевої продукції (1299 тис. т). А це на 396 тис. т більше, ніж у 2000 р., – і на 518 тис. т більше рівня 2005 р. (рисунок).

Структура виробників овочів в Україні за категоріями господарств

*Джерело: розрахунки автора

Проведені Т.І. Олійник дослідження свідчать про те, що більш висока сталість господарств населення в умовах аграрної кризи зумовлена високим рівнем натуралізації виробництва, ширшим використанням живої праці, значним зниженням ціни робочої сили порівняно з цінами на засоби виробництва [3].

Економічна криза призвела до порушення взаємодії окремих сфер овочепродуктового підкомплексу: виробництва, переробки, зберігання і збуту овочевої продукції. По суті, розпочалися процеси саморегулювання і самовиживання його окремих сфер, оскільки держава не займалася регулюванням цього процесу [4].

Інноваційний розвиток в аграрній сфері України відбувається головним чином за рахунок внутрішньої мотивації суб'єктів господарювання. Основне джерело фінансування інноваційної діяльності – це власні кошти підприємств.

Збільшення виробництва овочів, підвищення його економічної ефективності на сучасному етапі можливі лише на основі інноваційного розвитку галузі. Сьогодні інноваційні процеси відіграють надзвичайно важливу роль в успішному, високоефективному розвитку підприємств, регіонів, держави. Їх розвиток впливає на економічний та фінансовий стан підприємств, регіонів, життєвий рівень населення в них.

Сьогодні в овочівництві необхідно чітко виділяти перелік завдань інноваційного характеру, від яких залежить рівень забезпечення населення овочевою продукцією і можливості збільшення експортного потенціалу країни.

Розвиток овочівництва треба в першу чергу орієнтувати на ресурсо- і енергоощадну техніку і технологію. Враховуючи специфіку овочівництва, держава повинна приймати участь в розробці і стимулюванні техніко-технологічних, фінансових, екологічних і правових механізмів щодо використання інноваційних моделей розвитку галузі[1,2].

Однією із важливих особливостей овочівництва є його висока трудомісткість. Тому в підвищенні його економічної ефективності важливе значення має використання внутрішніх і зовнішніх інновацій, спрямованих на підвищення технічної забезпеченості галузі сучасною високопродуктивною технікою, оскільки процес її зношення, старіння і вибуття прогресує.

В той же час потенційна пропозиція галузі сільськогосподарського машинобудування техніки виробникам продукції істотно перевищує їх можливості придбання за власні кошти. Все це вимагає пошуку джерел фінансування інвестицій в овочівництві. І тут провідну роль, на нашу думку, повинна відігравати держава шляхом підтримки ринку вітчизняної сільськогосподарської техніки і інвестування інноваційних процесів в аграрних підприємствах.

На сучасному етапі функціонування овочівництва країни не можливе без розробки інноваційно-інвестиційної моделі його розвитку. Така модель розроблена і пропонується до використання колективом вчених Інституту овочівництва і баштанництва НААН [1]. Вважаємо за доцільне коротко і схематично звернути увагу на сутність її інноваційної частини.

В моделі всебічно і ґрунтовно розглядаються основні напрями розвитку овочівництва України на сучасному етапі. Модель включає в себе інноваційну і інвестиційну частини. Інноваційна частина охоплює чотири блоки: генетичні джерела; селекція і насінництво; науково-обґрунтована система використання землі; сучасні технології виробництва овочевої продукції.

Реалізація запропонованої моделі розвитку овочевої галузі безумовно буде сприяти не лише повному забезпеченню потреб країни в овочевій продукції, а і направляти значну її частину на експорт, підвищенню конкурентоспроможності і економічної ефективності овочівництва [2].

Висновки. Успішний розвиток овочівництва вимагає проведення нової як технічної, так і технологічної політики, необхідності освоєння

випуску техніки малої і середньої потужності, опрацювання технологій щодо малих площ посіву овочів відповідно до умов різних регіонів, що забезпечить одержання стабільних врожаїв.

Вирішуючи питання про налагодження випуску вітчизняної техніки для овочівництва, необхідно впроваджувати у виробництво ресурсозберігаючі технології на основі нових машин і механізмів. В Україні підвищення ефективності виробництва овочів необхідно здійснювати на основі інтенсифікації виробництва, використання інноваційної моделі розвитку галузі.

Бібліографічний список: 1. Корнієнко С.І. Перспективи розвитку галузі овочівництва в Харківській області / С.І. Корнієнко, В.П. Рудь, О.О. Кіях // <http://archive.nbuv.gov.ua/portal/>. 2. Про схвалення Концепції розвитку овочівництва та переробної галузі: розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 року №1120-р. – <http://www.rada.gov.ua>. 3. Олійник Т.І Тенденції, фактори та перспективи розвитку господарств різних категорій в аграрному секторі економіки України / Т.І. Олійник // Економіка України. – 2007. – № 7. – С. 56–64. 4. Філімонов Ю.Л. Сучасний стан овочівництва відкритого ґрунту / Ю.Л. Філімонов // Вісник ХНАУ Серія «Економіка АПК і природокористування», 2002. – № 7. – С. 230 – 234. 5. Рудь В.П. Особливості концентрації та спеціалізації в овочівництві / В.П. Рудь // Економіка АПК. – 2001. – № 5. – С. 94–97.

Роганина В.Е. Планирование развития овощеводства на основе инноваций. В статье освещено современное состояние овощеводства открытого грунта Украины. Проанализированы возможности сельскохозяйственных предприятий и хозяйств населения. Отмечена необходимость развития отрасли на инновационной основе.

Roganina V. Planning of development of vegetable - growing on the basis of innovations. The modern state of vegetable-growing of open soil of Ukraine is lighted up in the article. The possibilities of agricultural enterprises and farms of the population are analysed. The necessity of the branch development on the innovative base is mentioned.